

Osallisuus Arvokas- ohjelmassa

Omat lähtökohdat

Yksilön voimavarat

OSALLISUUDEN ULOTTUVUUDET

Elinolosuhteet:

- Oikeus elää
- Ihmisoikeudet
- Toimeentulo
- Terveys
- Koskemattomuus
- Fyysinen esteettömyys
- Ympäristön aineellinen kontrollointi

Yhteisöllisyys ja kuuluminen:

- Oikeus toimijuuteen
- Psykkinen esteettömyys
- Oman subjektiivuden toteuttaminen
- Liittyminen
- Sosiaaliset suhteet
- Yhteisö
- Tunteet
- Kieli
- Muut lajit

Itsensä toteuttaminen:

- Yksilön persoona ja arvostus
- Käytännön järki
- Sosiaalinen esteettömyys
- Mielikuvitus ja ajattelu
- Kansalaistoiminta
- Mahdollisuudet vapaa-ajan toimintaan
- Vaikuttamismahdollisuudet ja ympäristön poliittinen kontrollointi

Yhteiskunnan rakenteet ja asenneilmapiiri

Mona Särkelä-Kukko 2013

Osallisuus on

- Osallisuuden kokemus on kuin liima
  - pitää meitä mukana yhteisöissä
  - yhteisöjä kasassa
  - vahvistaa yhteiskunnallista yhteenkuuluvuutta
- Osallisuus on kuulumista, kiinnittymistä ja merkityksellisyyden kokemuksia.
- Osallisuuden kokemukselle tärkeää on oman paikan löytäminen ja mahdollisuudet itsensä toteuttamiseen ja asioihin vaikuttamiseen.
- Jokaisen omat toiveet, tarpeet, osaaminen, voimavarat ja tunne niiden toteutumisesta vaikuttavat kokemukseen osallisuudesta.
- Pahimmillaan osallisuutta tuetaan näennäisesti, tarjoamalla mahdollisuuksia osallistua, ilman todellista mahdollisuutta vaikuttaa käsillä olevaan asiaan.

Osallisuuden esteet

- Kansalaiset kokevat pystyvänsä vaikuttamaan heikosti omaan elinympäristöönsä ja yhteiskuntaan
- Niukka koulutus ja pienet tulot näyttävät olevan tärkeimpiä passiivisuuden selittäjiä
- Yhteiskunnan rakenteet, kansalaisuus ja osallisuus määritelty valtaväestön näkökulmasta – erilaisuudelle jää vähän tilaa
- Toisaalta jokaiseen väestöryhmään liittyy ennakoasenteita, jotka saattavat vaikeuttaa osallisuuden kokemusten syntymistä
- Osallistamisen politiikka
  - ”Osallisuus” on toimenpiteiden kohteena olemista eri yhteiskunnan tasoilla
- Osallisuus on mahdollisena tulevaa osallisuutta
  - Päihteidenkäyttäjien osallisuus hoitokytkös-osallisuutta
  - Asunnottomien osallisuus mahdollistuu kotiin pääsyn jälkeen
- Osattomuus omaa elämää koskevassa päätöksenteossa
  - Vakavasti sairaan tai ikääntyneen arkielämän päätöksenteko saattaa siirtyä hoitohenkilökunnalle tai omaisille

Ohjelman peruslähtökohdat – STEA

- Arvokas-avustusohjelman tarkoituksena on eriarvoisuuden vähentäminen
- Arvokas-avustusohjelman tavoitteina on:
  - löytää uusia järjestölähtöisiä toimintatapoja, joilla tuetaan haasteellisessa elämäntilanteessa tai äkillisissä muutostilanteissa olevia ihmisiä
  - tavoittaa hanketoiminnalla ihmisiä myös niiltä alueilta, joissa hyvinvointi- ja terveyserot näkyvät selkeimmin ja **vahvistaa heidän osallisuuttaan**
  - Avustusohjelman hankkeiden keskinäinen yhteistyö lisää hankkeiden tuloksellisuutta ja kohderyhmien saaman avun ja tuen vaikuttavuutta.

Moninaiset tavoitteet ja toimintamuodot

Ohjelman hankkeet ja osallisuus

- Hankkeissa tehtävän työn tavoite on lisätä toimintaan osallistuvien ihmisten osallisuutta:
  - suhteessa ihmisen toimintakykyyn,
  - hankkeen toiminnassa ja sen kehittämisessä,
  - toimintaympäristöissä ja arjen yhteisöissä.
- Kolme yhdistävää näkökulmaa eriarvoisuuteen ja osallisuuteen:
  - yksinäisyys
  - köyhyys
  - ulossulkeminen

Osallisuuden kokemuksia ja näennäisosallistumisen ansoja

Pohdinnassa osallisuuden tasot ja osallistumisen tavat:

- Mitä on riittävä osallisuus?
- Mistä tiedämme, että hankkeen toimintaan osallistuva ihminen kokee osallisuutta?
- Mistä tiedämme, että se miten me toimimme, on hyväksi osallistujalle?
- Miten osallisuuden kokemus syntyy?
- Pitääkö osallistumisen olla täysin vapaata vai ohjattua ja strukturoitua osallistuminen?
- Kumpi on parempi ja missä tilanteessa?

Löytöjä:

- Hankkeilla paljon hyviä kokemuksia ja esimerkkejä siitä, miten osallistujat itse osallisuuden kokemustaan kuvailevat.
  - Myös ohjelman yhteinen osallistujakysely vastaa tähän
- Onnistumisen kokemukset ovat osallisuuden kannalta tärkeitä
- Turvallinen tila ja ympäristö
- Hankkeet tarjoavat osallistujille mahdollisuuden liittyä yhteiseen tekemiseen ja antavat samalla tarpeeksi tilaa heidän omille oivalluksilleen.
- Sekä avoimen osallisuuden toiminnot että strukturoitu toiminta vahvistaa osallisuutta, ei ole yhtä oikeaa tapaa!
- Ammattilaisen tai vertaisen ohjaus ja valmiiksi luodut tekemisen raamit voivat opettaa hankkeiden toimintaan osallistuville sellaisia asioita, joita he eivät ehkä muuten itsestään huomaisi tai löytäisi.

Löytöjä (jatkuu):

- Strukturoimaton toiminta tarjoaa väyliä oman toimijuuden vahvistumiseen ja saattaa tuottaa osallistujille tärkeitä toimintatapoja/muotoja, joita ammattilaiset eivät etukäteen ole tunnistaneet.
- Luova toiminta antaa mahdollisuuden keskittyä tekemiseen, ei tarkkailemaan omaa toimintaa (persoonaa). Tämä helpottaa osallistumista ja kasvattaa osallisuuden tunnetta.
- **”Vahvaa osallisuutta on se, jos kokee olevansa osa yhteistä tarinaa. Sellaista, johon voi itse liittyä ja jota muiden kanssa rakentaa.”**

Osallisuus ja ylpeys

Arvokas-ohjelman hankkeita yhdistää ylpeys. Osallistujien ylpeys siitä, että he saavat olla osa jotain isompaa kokonaisuutta tai ryhmää. Ja osallistujien ylpeys siitä, että kuulun tähän porukkaan ja minulla on merkitystä. Sekä hankkeiden työntekijöiden ylpeys siitä, että heidän toiminnallaan on aidosti merkitystä osallistujien arjen hyvinvoinnille. Ja yhteinen ylpeys siitä, että teemme kaikki yhdessä töitä yhteiskunnallisen yhdenvertaisuuden vahvistumiseksi.

Keskiössä osallisuuden kokemus

- Osallisuutta voidaan mitata monella eri tavalla
- Yksi tärkeimmistä mittareista on osallistujien kokemus omasta osallisuudestaan ja toiminnan merkityksellisyydestä

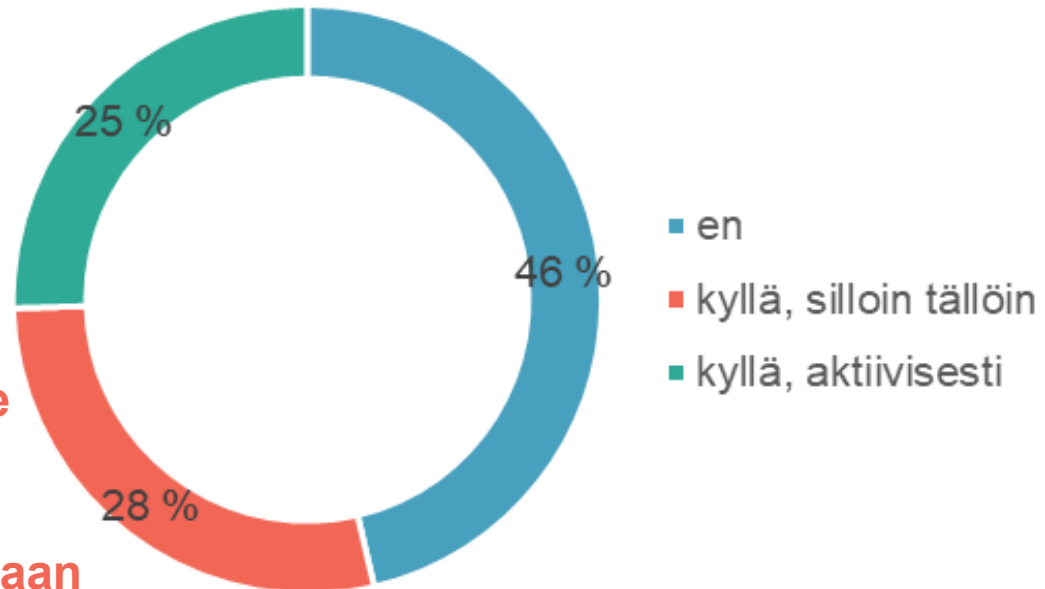
Ohjelman vaikutusten arvioinnissa on keskitytty osallistujien kokemukseen ja kokemuksessa tapahtuvaan muutokseen

Osallisuuden vahvistuminen Arvokas-hankkeissa

N=110

Osallistutko Arvokas-hankkeen lisäksi jonkin muun yhteisön toimintaan?

Lähes puolet vastaajista ei ole osallistunut minkään muun yhteisön toimintaan

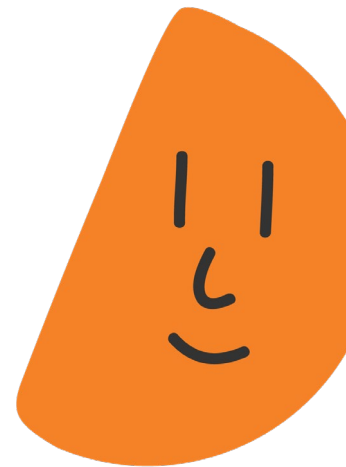

Näennäisosallisuutta vai rakenteiden muuttamista?

- Tavoitamme työllämme ihmisiä, joilla ei ole muita osallisuuden paikkoja
- Hanketyössä perinteisesti yritetään tehdä mahdollisimman paljon hyvää hankkeen aikana.
- Vaarana on, että osallisuus katkeaa, kun hanke päättyy.
- Miten jatkuvuus turvataan, miten osallisuus juurrutetaan?

Haluatko lukea lisää?

- Allardt E. (1976) **Hyvinvoinnin ulottuvuuksia.**
- Isola, A-M. & Nousiainen, M. (2019) **Osallisuus.** Teoksessa Alasentie, J. (toim.) Yhteinen keittiö. Osallisuutta ja yhdessä syömistä.
- Isola, A-M. ym. (2017) **Mitä osallisuus on?** Osallisuuden viitekehystä rakentamassa. Jämsen A. & Pyykkönen A. (toim) (2014) **Osallisuuden jäljillä**
- Jämsen A. & Pyykkönen A. (toim.) (2014) **Osallisuuden jäljillä**
  - Särkelä-Kukko - Osallisuuden eriarvoisuus ja eriarvoistuminen
- Meriluoto T. & Litmanen T. (toim.) (2019) **Osallistu! - Pelastaako osallistaminen demokratian?**
  - Särkelä-Kukko – Syntykö arjen omaehtoinen osallisuus spontaanisti ilman instituutioita?
- Nussbaum M. Sen, A. (1999) **Development as Freedom.**
- Salli Osallisuus
- Särkelä-Kukko M. (toim.) (2016) Ihmiset kun innostuu, niitä on vaikea pysäyttää.

Kiitos!

Mona Särkelä-Kukko

mona.sarkela-kukko@setlementti.fi

